

Falsificeret. Sovjet bestemte alt i Danmarks Kommunistiske Parti gennem kammerat Ib Nørlund, ikke sandt? En forsker har læst den røde eminences dagbøger.

Tomrummet efter Knud

FOTO: FINN SVENSSON

Knud Jespersens kiste bæres ud den 9. december 1977. I forreste række Jørgen Jensen og Poul Emanuel, mens Moskvas mand Ib Nørlund først ses i anden række til venstre.

Af ARNE HARDIS

SCENEN er en film eller en roman værdig. Den gamle partileder er døende, omkring sygelejet flokkes de kære kammerater, tynget af sorg og bekymring for den gamles helbred, naturligvis, men nok så optaget af at sikre sig så god en plads i rangfølgen som muligt, når en ny leder skal findes. Insider-viden om den syges faktiske tilstand er politisk kapital, der forvaltes med omhu, og i kulissen står en stormagt, som egentlig gerne vil bestemme, hvem der skal træde i den syges sted, så snart han har udåndet.

Sådan var situationen i Danmarks Kommunistiske Parti i efteråret 1977. Knud Jespersen, formanden siden bruddet med Aksel Larsen i 1958, lå for døden, og en efterfølger skulle findes, men hvem skulle det mon være? I det spil indgik naturligvis de gamle garvede fra partisekretariatet i Dr. Tværgade, det samme gjorde den sovjetiske ambassade i København, men hvem bestemte egentlig de nye magtforhold i det lille parti?

Om formandsvalget har det været antagelsen, at det vist var russerne, der bestemte, og at de satte deres vilje igennem via deres allermest loyale mand, Ib Nørlund. PET-kommissionens beretning (bind 6) citerer PET for den vurdering, at formandsvalget ikke kunne overlades til DKP selv, det var »et anliggende, som kræver

medvirken og et 'blåt stempel' fra SUKP«. Med Kommissionsberetningens egne ord hedder det om forløbet: »Ambassadøren vendte tilbage til København sammen med to ledende embedsmænd fra SUKP's Centralkomité Internationale Departement (ID), hvor de sammen med KGBresidenten og Ib Nørlund drøftede spørgsmålet om Jespersens afløser. Man valgte til sidst at følge ambassadørens råd om at udpege folketingsmedlem Jørgen Jensen.»

Den vurdering er både rigtig og forkert. Russerne var i høj grad inddraget, og Ib Nørlund var meget aktiv i begivenhederne, men sagsforløbet var mere komplekst, end PET's vurdering lader ane. Det fremgår af en artikel i årsskriftet fra Arbejdermuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, som man har valgt at gøre til et temanummer om de danske kommunister.

Historikeren Jesper Jørgensen har studeret Ib Nørlunds dagbøger fra denne for DKP så dramatiske periode, og det er der kommet en interessant artikel ud af – ikke mindst om, hvor megen magt og indflydelse denne partiets angivelige grå (eller man skulle måske sige røde) eminence og internationale sekretær egentlig havde. Konklusionen skal røbes straks: Sovjetunionen fik for det første ikke helt den DKP-ledelse, man ønskede, om end man naturligvis fik en loyal mand i Jørgen Jensen. Og Ib Nørlund var nok magtfuld, men han trak flere gange gennem 1970'erne det korte strå i magtkampene

i partiledelsen – og også, da Knud Jespersens efterfølger skulle findes. Nørlund tabte til stærkere kræfter i partisekretariatet.

DE dagbøger, Jesper Jørgensen har studeret, vedrører partiets tredje parlamentariske periode. DKP kom i Folketinget i 1932, men blev forbudt under besættelsen. I årene efter krigen havde man sin anden, gyldne periode med 18 mandater lige efter befrielsen. Siden gik det ned ad bakke og helt ud af Folketinget – Ungarn, Berlin, Prag – men under jordskredsvalget i 1973 genopstod den døende sekt og høstede for sin indsats mod EF-medlemskabet seks mandater i Folketinget. Nørlund var en af dem, ligesom han var en af arkitekterne bag Folkebevægelsen mod EF. I 1975 og 1977 blev det endda til syv mandater, inden det parlamentariske eventyr sluttede i 1979. I hele perioden fra 1932 havde man kun haft to formænd: Aksel Larsen og Knud Jespersen. I 1977 skulle man til det igen.

Nørlund var født i året for den russiske revolution, 1917, og han døde, da det hele ramlede, i 1989. Han var akademikerbarn og blev også selv højt uddannet, hvilket umuliggjorde enhver tanke om, at han overtog tøjlerne efter Aksel Larsen, da denne gik i 1958 og dannede sit Socialistisk Folkeparti. Nørlund havde dengang

FORTSÆTTES SIDE 4

FORTSAT FRA FORSIDEN

Tomrummet efter Knud

ideer om en kollektiv ledelse, der kunne have placeret ham selv i magtens centrum. Det lykkedes kun delvis. Knud Jespersen blev kåret, og Ib Nørlund blev hans nærmeste medarbejder og fik stor indflydelse også på grund af sin post som DKP's internationale sekretær. Han forvaltede sandhederne fra Moskva.

Tilsvarende problemer med sin baggrund mødte Ib Nørlund i 1977 i skikkelse af den jævnaldrende Jørgen Jensen: automekaniker, formand for Metal Lyngby og aktiv i det kommunistiske fagforeningsnetværk Formandsinitiativet. Jensen havde al den arbejderbaggrund, Nørlund savnede. Allerede fem år før Jespersens død havde Ib Nørlund forfulgt kongstanken fra 1958 om en slags kollektiv ledelse, og han havde forsøgt at få Jørgen Jensen over på sin side: I dagbogen skrev Nørlund i januar 1972: »Alvorlig snak med JJ. Pakkede ud med min gamle tanke om formandskab: KJ-JJ-IN. Sekretær som praktisk arbejde. Han var ikke afvisende.«

KJ er naturligvis Knud Jespersen, JJ står for Jørgen Jensen, mens IN er Nørlund selv. Modellen ville automatisk degradere parti-sekretær Poul Emanuel til en slags praktisk gris for ledelsestrojkaen, men blev muligvis af samme grund ikke til noget. Jespersen ville ikke ofre partisekretær Emanuel, som Ib Nørlund allerede havde haft flere sammenstød med i forbindelse med optagelsen af Hanne Reintoft og ved forsøgene på at skaffe

Preben Møller Hansen en plads i Folketinget.

Poul Emanuel skulle blive Ib Nørlands hovedfjende også under de diskrete partikampe i forbindelse med Jespersens død. Det er det, der gør Nørlands dagbøger så interessante; de gør op med det optiske bedrag, at de øverste kommunister i Dr. Tværgade skulle være enige, bare fordi de alle var loyale Moskva-kommunister. De var heftigt uenige om fordelingen af den hjemlige magt. Naturligvis.

IB Nørlund var ikke begejstret for Emanuel. Han citerer i dagbogen Knud Jespersen for den betragtning, at »PE aldrig har løst konflikt, men jævnlig skabt«. Emanuel var heller ikke begejstret for Nørlund, og han har nok spillet en afgørende rolle, da det mislykkedes for Nørlund at substituere Knud Jespersen kort efter folketingsvalget i februar 1977. Formanden var for syg til at stille op til folketingsdebatten, Nørlund stillede sig gerne til rådighed, men DKP's forretningsudvalg skulle jo træffe beslutningen om den slags anliggender. Nørlund ville cykle ind til parti-hovedkvarteret, men cyklen var punkteret. »Spekulerede på vejen over tale. Da jeg kom frem, havde de andre bestemt JJ. Han gjorde det godt nok.« JJ er igen Jørgen Jensen, han var kommet i Folketinget ved valget i 1975.

I august var Knud Jespersen blevet så afkræftet, at han blev indlagt på Rigshospitalet. Man begyndte at ane, at han nok aldrig kom tilbage, og nu begyndte magtkampene for alvor. Ib Nørlund forhandlede under hele forløbet til to sider. Han drøftede fremtiden med de danske partikammerater, og han gjorde det samme med de sovjetiske på am-

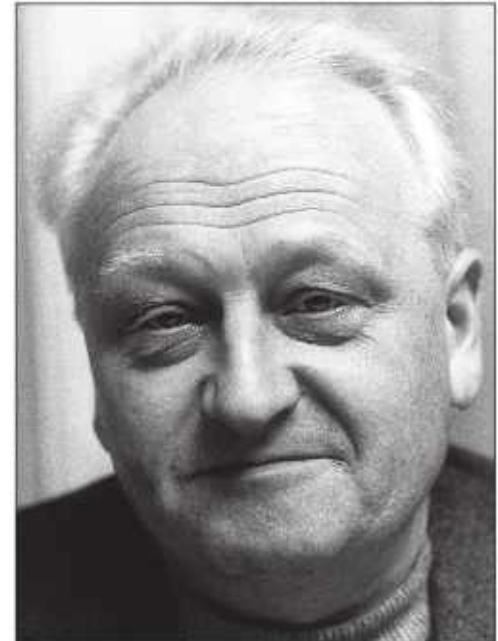
bassaden. 14. september var Ib Nørlund på besøg hos ambassadøren Nikolaj Jegorytjev i dennes nye sauna.

»Meget behageligt med vand ind imellem. Fik hidtil bedste snak med ham. Han var meget foruroliget over KJ's tilstand og indflydelsen på partiet. (...) Jeg fortalte om mine opfattelser af svagheder og PE. Anledning til eftertanke. (...) Om os – bekymret. Regnede IW for undergravende fjende. Jeg: ingen muligheder i partiet. Han ønskede, hvis påkrævet, jeg som KJ's efterfølger. Jeg: ikke sikkert, måske overgang med 2 næstformænd – JJ og IN. Senere overgå til yngre. Meget høj tillid.«

Det var interessante synspunkter, der blev udvekslet i ambasadørens sauna: Russerne så gerne Nørlund som ny chef, Nørlund selv anså det for mere farbart at dele magten med Jørgen Jensen – og så diskuterede man en passant også, om IW – sekretær for fred og solidaritet Ingmar Wagner – var en undergravende partifjende. Ib Nørlund kunne forsikre russeren om, at Wagner ikke kunne komme til tops efter Knud Jespersen.

Næsten samtidig med saunadrøftelserne opsøgte Jørgen Jensen Ib Nørlund for at diskutere partiets fremtidige ledelse – Jensen ville sondere, om Nørlund var konkurrent, med andre ord. Det var Nørlund ikke, han satsede på at blive næstformand, og han arbejdede for sin sag ved at forhale partiforhandlingerne og ved at holde centrale oplysninger for sig selv. Han var med historiker Jesper Jørgensens ord »meget karrig« med de oplysninger, han fik fra overlæge (og kommunist) Erik Skinhøj på Rigshospitalet om Knud Jespersens helbredstilstand. Tilsva-

FOTO: LEIF NYHOLM/SCANPIX

Ib Nørlands akademiske baggrund satte en kæp i hjulet for hans formandsdrømme.

rende fortalte han ikke gerne, hvad russerne mente.

5. oktober ville folketingsgruppen imidlertid gerne vide, hvad der foregik. Ib Nørlund fortalte, at han have været hos Erik Skinhøj, men gav kun »den 'korte' gengivelse som også i sekretariatet«. Både russerne og Nørlund satsede på dette tidspunkt på at få sendt den dødssyge Knud Jespersen til Sovjetunionen – officielt for at fejre den russiske revolutions 60 års-dag, uofficielt for at få ham

indlagt og for at få ham til at træde tilbage som formand.

Nu foregik forhandlingerne fuldstændig uden om Jespersen. Nørlund var igen til møde på den sovjetiske ambassade, hvor man drøftede Erik Skinhøjs rapport, som havde været til vurdering hos en meget kompetent læge i Sovjetunionen. Denne »havde givet svar uden trøst«, noterede Nørlund i dagbogen. »Vi sad nogle timer. Jeg fremlagde mine tanker – om praktisk formandsvalg (midlertidigt) JJ-IN. Om at tale med JJ på det grundlag. Om muligvis at få sovjetiske læger til at få ham [Knud Jespersen] til at blive. De var meget enige, hvis jeg kunne sørge for, at alliance ikke blev strid – bagefter. (...) De var særdeles flinke overfor mig.«

En uge efter frokosten på ambassaden fik Nørlund en ny snak med Jørgen Jensen. »Sagde at det var alvorligt med KJ, men ikke sige videre. Under alle omstændigheder kom en del formentlig til at afhænge af os to. Eventuelt en vis fordeling af arbejde. Han var enig og havde tænkt i den retning. Men han mente, at man også måtte inddrage PE, hvad jeg ikke gav ret i. Men samtalen var som helhed meget god og fornuftig.« PE! – der var partisekretær Poul Emanuel igen.

Nørlund var igen hos den sovjetiske ambassadør, som forelagde en plan: Skinhøj og Nørlund skulle sammen tage med Knud Jespersen til Sovjetunionen, hvor russerne ville få Knud Jespersen til at forholde sig til spørgsmålet om en stedfortræder – altså en efterfølger, hans dødssyge tilstand taget i betragtning. Jesper Jørgensen tolker dette initiativ som et forsøg på at få Knud Jespersen til at pege på Nørlund som sin afløser – hvad

skulle Nørlund ellers med på rejsen for, som han spørger.

Men man forregnede sig. Mens Knud Jespersen og Ib Nørlund i overensstemmelse med ambasadørens plan var i Moskva, satte Jørgen Jensen sig de facto på posten som ny formand. Det kunne man læse ud af det faktum, at partiledelsen havde besluttet, at Jørgen Jensen skulle holde »formandstalen« ved festen i Falkonercentret for den russiske revolutions 60 års-fest. Knud Jespersen greb ganske vist ind og sikrede, at det alligevel blev Nørlund, der talte, men forløbet åbenbarede, at Jensen nu havde en alliance bag sig, der var stærk nok til, at han kunne diktere arvefølgens vilkår. Jørgen Jensen havde trukket Poul Emanuel med ind i den kreds, der skulle diskutere formandsspørgsmålet, og Nørlund var sat skakmat. Man fastslog, at partiets nye »talsmand« under Knud Jespersens sygdom måtte være Jørgen Jensen. »... sociale grunde anførtes. (...) emsighed indirekte rettet mod mig. Næstformandstanken fandtes ikke hos dem.«

Dette afgørende møde fandt sted 10. november. Det fremgik af Nørlands dagbogsop-tegnelse, at han havde tabt, at Emanuel skulle tages i ed, og at Knud Jespersen ikke skulle have noget at vide og heller ikke fik det. Tre dage senere kunne Knud Jespersen derfor betyde Nørlund, at denne skulle være ny formand uden at vide, at han ikke længere havde magt til at sætte sin agt igennem – den var allerede givet videre til andre. »Telefon med KJ om aftenen. Lød meget bedre, men havde haft stort næseblod om natten. Havde det let-tet? Han sagde: Hvis sygdom og deling mellem JJ og mig, så skulle jeg konstitueres.

»Poul Emanuel skulle blive Ib Nørlands hovedfjende også under de diskrete partikampe i forbindelse med Jespersens død. Det er det, der gør Nørlands dagbøger så interessante; de gør op med det optiske bedrag, at de øverste kommunister i Dr. Tværgade skulle være enige, bare fordi de alle var loyale Moskva-kommunister.«

(...) Kan måske også bruges for min udvej: dubleringen.«

DUBLERENGEN var et andet ord for Nørlands idé om en næstformandspost, men den holdt ikke længe, for også Poul Emanuel havde nu haft en snak med den døende formand, som åbenbart var blevet ført ajour med de faktiske forhold i partiet. Måske har Ib Nørlund på dette sene tidspunkt endnu ikke erkendt, at magtkampen var tabt. Måske har han troet, at konstitueringen i folketingsgruppen kun var midlertidig og kunne brydes op igen efter Jespersens nært forestående død.

Måske har han troet, at de fortsatte positive tilkendegivelser fra russerne kunne veksles til mere indflydelse. I hvert fald deltog han en uge senere i et møde på Rigshospitalet med Skinhøj, Knud Jespersen og den sovjetiske ambassadør. Og 2. december – dagen inden Jespersen døde – talte Nørlund igen med ambassadøren. »Meget åben snak. Regner ikke med ret meget overleven. Jeg: ordning – JJ, formand, jeg næstformand. Han: Omvendt.«

Et sidste forsøg på at blive næstformand gjorde Ib Nørlund fire dage senere, hvor han prøvede at overbevise Jørgen Jensen og Freddy Madsen fra centralkomiteen om, at Nørlands internationale arbejde burde være »grundlag for næstformands anerkendelse. Det var de slet ikke for, så droppede jeg. Men de går ind for, at jeg på anden måde får status. – Jeg sagde til dem, at jeg ikke var enig, men ikke ville sige noget.«

Samme aften var der møde i forretningsudvalget. Flere benyttede anledningen til »atak« på Nørlund, som han noterede i dagbogen. Han havde blottet sig ved at hige efter den formelle post som nummer to. »Om JJ sagde jeg: Det kan gå, det skal gå. Alt i alt var jeg ikke særlig tilfreds med aftenen. De spændte mig mere ud, end jeg længe har været.«

Jørgen Jensen blev kåret som ny leder, Ib Nørlund fik ikke noget ud af sine bestræbelser. Russerne på ambassaden greb ikke ind, de fik jo også uanset valget en loyalist.

Temanummeret om de danske kommunister findes i Årbog 2009 fra Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv og udkommer onsdag den 1. juni.